

אסור משום דגם ספק שאינו שקול אסור], ובשיטת הרמב"ם והמרדכי והר"ן הוכיח דגם רוב ערלה מותר דומיא דקרוב לודאי.

[יד] החזו"א [ערלה סי' י"א סק"א-סק"ח, אה"ע סי' א' ס"ק י"ג] ס"ל בדעת השו"ע דרוב ערלה אסור, וכן בדעת התוס' [ב"ב דף כ"ד ע"א] וכל הראשונים שלמדו עובדא דההוא חצבא בחו"ל. ובדעת הרמב"ם, משמע מדברי הה"א **אוצר החכמה** ערלה בחו"ל.

טו] שו"ת רב פעלים [ח"ב ארי"ח סי' ל'] נקט דרוב ערלה מותר [ועיי"ש היטב], ולענ"ד כל דבריו אינם מדוקדקים, וכפי מה שכתבתי לעיל].

בענין רובא דליתא קמן

לעיל הבאנו דברי הש"ש והמנ"ח שחילקו בין רובא דאיתא קמן לרובא דליתא קמן לפי דברי השטמ"ק בב"מ דף ר' ע"ב, וס"ל דרובא דליתא קמן חשבו כבודאי לכו"ע, ואסור בחו"ל. וצריך להבין גדר מה נחשב רובא דליתא קמן. ¹²³⁴⁵⁶⁷ארי"ח

והנה בש"ש [ש"י פ"ו] כתב דרובא דאיתא קמן הוא רוב במקרה, ורובא דליתא קמן הוא רוב בטבע. אמנם יש להתספק ברוב שיש לו סיבה טבעית אלא שאינו טבע גמור, כגון בנדרן דידן, דכל מגדלי אננס למסחר מגדלים אותם באופן שלכל הפחות רוב הפירות הם ערלה, והטעם שעושים כן הוא משום שבאופן זה הם מרוויחים יותר, האם זה חשיב לרובא דליתא קמן או לא.

ומסברא היה נראה לומר דגם זה חשיב כרובא דליתא קמן, דהא כל הטעם להחשיב רובא דליתא קמן יותר מרובא דאיתא קמן הוא משום דרובא דליתא קמן אינו מקרה, וגם זה הרי אינו מקרה. וכן מוכח מהשערי ישר [ש"ד פ"ב] שכתב דרוב מצוים אצל שחיטה מומחים הם משום שהוא חזקה ורגלים לדבר ע"פ דרכי הטבע, ואף דאין זה טבע גמור, מ"מ כיון שהוא סברא [למה ישחוט אם אינו מומחה] הרי זה רובא דליתא קמן. וה"ה כל רגלים לדבר שיש לו סיבה טבעית [ואין זה דומה למקום שהמנהג דרוב חנויות מוכרות בשר שחוטת, דהתם מה שהבשר יוצא מחנות ונמצא בשוק אינו אלא מקרה, ואינו שייך כלל להמנהג, משא"כ המנהג לגדל האננס באופן שרובם הם ערלה, זה קובע שיש רגלים לדבר, שהאננס הנמצא בשוק הוא ערלה, דחלק מן המנהג הוא למכור הפירות בשוק], וכ"כ גם הגר"מ שטרנבוך שליט"א [תשובות והנהגות ח"ג סי' של"ג].

סיכום בדעות הפוסקים

הנה ביארנו דדעת הטוש"ע ורוב הפוסקים הוא לאסור רוב ערלה [מלבד הטוש"ע כן הוא גם דעת הרמ"א, יש"ש, לבוש, דברי המודות, דרישה, ב"ח בדעת הטור, ט"ז לענין רוב וקרוב לודאי, ש"ך, באר היטב, גר"א,

חכמת אדם, וכן מבואר דעת הפנ"י, המקנה, חת"ס, ופ"ת שהביאו, ש"ש ברובא דליתא קמן, מנ"ח ברובא דליתא קמן ג"כ, ושערי ישר]. ויש מיעוט המתירים רוב ערלה [מהרי"ט, צל"ח, שיבת ציון, אבניז, רב פעלים, ערוה"ש, ותורת הארץ].

והיות שרוב מגין ורוב בנין של הפוסקים אוסרים, יוצא לנו הלכה למעשה לאסור רוב ערלה, וכ"ש ברובא דליתא קמן, וכן נקט הגר"מ שטרנבוך שליט"א [תשובות והנהגות ח"ג סי' של"ג].

אוצר החכמה

ב

פרק ד

אה"ח 1234567

ביאור דין ספק חסרון חכמה בערלת חו"ל

סימן א

שיטות הראשונים והפוסקים בסוגיא דספק לי

הנה בהא דא"ל לוי לשמואל אריוך ספק לי ואנא איכול [קידושין דף ל"ט ע"א], רש"י [ד"ה ספק לי] פי' דהתיר לספק אפי' מה שהיה ודאי ערלה להמאכיל, ותוס' ר"י הזקן פי' דלא התיר להאכיל אלא מה שהוא ספק [היינו באופן שאותו ספק אסור להמאכיל, כגון שראה עכ"ם לוקט גם מנטיעות של ערלה ולקח מן התערובת, ועי' בדברות משה סי' נ' הערה ס"ד אופן אחר של ספק], וכמה ראשונים ואחרונים דנו בזה.

ולענין המסקנא להלכה, כתב הב"י [יור"ד סי' רצ"ד סוף סי' ד"ה ואיכא למידק] דלא קי"ל כהנהו אמוראי דמתירין, וד"ל ואיכא למידק על הרמב"ם ורבינו למה לא כתבו דאפי' מי שידע בפירות שהן ערלה מותר לספק לחבירו ולהאכילו וכדאמר ליה לוי לשמואל וכדעבדי רב אריא ורבה בר בר חנה [קידושין שם], י"ל דס"ל דהנך רבנן סברי כשמואל דאמר ערלה בחו"ל הלכתא מדינה היא [פירש"י בדף ל"ח ע"ב ד"ה הלכתא הנהיגוהו הם עליהם עכ"ל, וקיל טפי משאר איסורין דרבנן], אבל לר' יוחנן דסבר הלל"מ היא אסור עכ"ל [וכבר קדמו בזה השיטה לא נודע למי בדף ל"ט ע"א], וכמה אחרונים חלקו עליו, ואציע כאן השיטות שמצאתי בזה, לענין איזה ערלה מיירי הסוגיא, ולענין אי קי"ל דמותר לספק.

שיטת הסוברים דמיירי בספק ערלה

הנה תוס' ר"י הזקן [הג"ל] פי' הסוגיא דמיירי דוקא בספק ערלה. וכ"כ היש"ש [פ"ק סי' ע"ח ד"ה אכן] וד"ל ומ"מ אין להקל בדברי הרמב"ם, בפרט לפי שהוא פי' דאיירי הכל בודאי ערלה ובודאי כלאים, שאין להתיר אלא ספק, דהיינו שלא יראה, וכדמשמע לישנא דאמוראי דמספקי להדדי, וכן ספק לי, ואף שרש"י מפרש בערלה קאי, אין הכרע לפירושו עכ"ל. וכן משמע בדברי חמודות [הל' ערלה סי' ג'] שכתב דלפי הב"י דלא קי"ל כמ"ד מותר לספק, אסור לישראל ללקוט ביד מספק ערלה ולהאכילו לחבירו, ומבואר דס"ל להדברי חמודות דהחידוש של "ספק לי" היה להתיר להאכיל ספק ערלה [ואף זה אסר הב"י]. וכן פי' החת"ס בתשרי [יור"ד סי' רפ"ו ד"ה ונ"ל] וד"ל ונ"ל דהאי ספיק ואנא איכול וספוקי מספקי אהדדי, דמשמע מהר"ן דיהבו להו בידיה ונגע ביה משום לפני עור עיי"ש, וקשה אי הוה ודאי ערלה גבי הנותן, איך הותר לו הנאתה

לתת לחבירו ולספקי ליה, וצ"ע לכאן, על כן נראה דמיירי בספיקא דאיכבא איסור, דמן התורה להחמיר והכא להקל מן התורה, ומ"מ מדרבנן אסור גם בערלה, וזה הספק המותר מן התורה התירו רבנן לספקו לחבירו, שלא יבין חבירו שבא מגן הספק, ויהיה אצל חבירו ספק ספיקא, ולגבי הנותן ספק אחד המותר בערלה מהלכה, ונהי דאסרו רבנן מ"מ התירו להנותן לספק לחבירו עכ"ל. וכן מסיק בשערי ישר [ש"א פ"ו] בדעת הסוברים דרוב ערלה אסור, עיי"ש באריכות, ומסיק דלמעשה אין לסמוך על דעת המתירין תערוכת של תר בחר, וכ"ש שאין להתיר לספק בודאי ערלה. **אוצר החכמה**

אה"ת 1234567

שיטת הסוברים דמיירי בודאי ערלה אלא דלא קי"ל כהנהו אמוראי

כבר הבאנו דברי הביי, והא דהתירו לספק אינו אלא למ"ד דערלה בחז"ל הוא הלכתא מדינה, אבל למ"ד דהוא הלל"מ אסור לספק, והובאו דבריו בד"מ הארוך, ובדברי חמודות [הלי ערלה סי' ג'], ובלח"מ [פ"י ממאכ"א הי"א], ובשב שמתתא [ש"א פ"ב ד"ה והרמב"ם והטור], ובמנ"ח [מצוה רמ"ו], וכן מבואר בדברי הלבוש [שלא התיר לישראל ללקוט וליתן לחבירו אלא בספק ערלה], וכן הוא סחימת שאר פוסקים.

ויש לעיין בדעת הביי אם טעם האוסרים לספק הוא משום דכיון שיש מי שיודע שהוא אסור בודאי, לא חשיב ספק כלל, וממילא אסור לספק לאחר, כמו שפשוט בכל איסורי תורה דאסור להאכיל דבר איסור לחבירו שאינו יודע, ועובר בזה משום לפני עור אפי' להסוברים דספיקא דאורייתא מן התורה לקולא [ואכמ"ל בביאור ענין זה]. או דלמא לעולם חשיב ספיקא מעליא לענין ספק ערלה, וכל הטעם שאסור לספק הוא משום שנהנה כמה שנותן לחבירו, וערלה אסור בהנאה. ונ"מ לענין אם צריך להודיע לחבירו האוכל ערלה במקום שהוא יודע בודאי שהוא ערלה, דכיון שלא נתן לחבירו כלום הרי אינו נהנה מן הערלה, אבל אם חשיב הערלה כדבר איסור גמור, א"כ צריך להודיע לחבירו כדי שיפדוש ממנו. ונראה דהמנ"ח הנ"ל ס"ל כהדיא דבכה"ג צריך להודיע לחבירו, שהרי כתב דהרמב"ם והטור פליגי על החינוך דס"ל דאינו צריך להפרישו, שהם סברי שצריך להפרישו, וכ"כ הציץ אליעזר [ח"א סי' י"ט אות כ"ב].

אלא דיש לדון בדעת הש"ש [ש"א פ"ב] שכתב וז"ל והרמב"ם והטור לא הביאו כלל הך דיכול לספוקי אהדדי, וכתב הביי ביו"ד סי' רצ"ד דס"ל דהנך רבנן דמספקי אהדדי ס"ל כמ"ד הלכות מדינה, אבל למ"ד הלל"מ אסור לספוקי אהדדי עיי"ש, ולפי מש"כ מוכרח הדבר, דודאי למ"ד הלל"מ אסור לספוקי אהדדי משום דמתהני נותן, אבל כיון דאינו אלא הלכות מדינה הקילו בו עכ"ל, ומבואר בדבריו לכאן דלא השמיטוהו הרמב"ם והטור, אלא משום דנהנה ע"י סיפוקו. אמנם אינו נראה כן ממה שמבואר עוד בדבריו, שממשיך וז"ל וא"כ לפ"ו לדעת הרמב"ם והטור דלא הביאו להך דמספקי אהדדי, תו ליכא למימר כתיבין הר"ן, והדרא הקושיא לדכתיה, ולמה לי הלכה להתיר ספיקו, ולפי מש"כ איצטריך להיכא דאיכבא איסורא דאפי' ערלה בגינה יורד ולקט, כל שהוא ספק עכ"ל, הרי מבואר דכיון דלית ליה להרמב"ם מקור לחדש

דספק חסרון ידיעה מותר בערלת חו"ל, שוב דיינינן ליה ככל איסורי תורה דחסרון ידיעה לא חשיב ספק.

אח"כ מצאתי שכבר עמד על זה בספר אגרא דשמעתא [מהגרר"פ שיינברג זצ"ל, עמ' ע"ה ד"ה והנה מש"כ], וז"ל והנה מש"כ הגאון הנ"ל [הגרשו"א] דעדיין יש נ"מ לענין דינים אחרים, שע"פ הר"ן יהיו מותרים וכו', לדעתי כונת הש"ש הוא להוכיח שעל כרחק מה שהתיר לספק אהרדי הוא משום דס"ל שהוא מהלכות מדינה, אבל אי ס"ל הלל"מ בודאי אסור משום הנאה, וא"כ תו ליכא להוכיח מהנמ' הך חידוש דהאיסור של ערלה תלוי בידעה, ואם אין הכרח לזה, שוב הדרינן להאיסור של ספיקות מהו דנמ' בכל התורה, ושוב קשה אמאי בעינן הלל"מ שספק ערלה מותר וכו' עכ"ל^{קכ"ה}.

והנה הפנ"י [ברכות דף ל"ו ע"א] הביא דברי הב"י דאנן קי"ל דאסר לספק, ויצא לחדש דאף להב"י מותר להשליך הערלה למקום הפקר שבוה אינו מאכילה לתבירו בידים, וליכא אלא חששא שיאכלנה חבירו, ולחששא לא תיישינן. ומבואר מדבריו דהאיסור להאכילו לחבירו הוא אפי' במקום שהמאכיל אינו נהנה [כל זמן דברור איסורו ואינו חששא לחוד]. ולפ"ז בפשטות ס"ל להפנ"י דגם צריך להפריש האוכל מערלת חו"ל, במקום שהוא יודע שהמאכל הוא ודאי ערלה.

אוצר החכמה

אמנם יעויין באג"מ [יו"ד ח"א סי' קפ"ו] שכתב דאף להב"י דאסר להאכיל לחבירו, אין זה אלא משום דלגבי המאכיל הוי ודאי ערלה, ונוהג בו כל דיני ערלה, ובכללם הדין דלפני עור, אבל אין על האוכל חיוב לברר [אף כשיכול לברר], משום דלדידיה ספק הוא, ומותר^{קכ"ז}. ויש להסתפק בדעת האג"מ, אם היודע שהוא

קבה. וכשהצטתי הרבנים לפני הג"ר אליהו לוי שליט"א, פ"י דברי השי"ש בדרך אחרת, ובאמת לא השמיטו הרמב"ם אלא משום דנהנה המספיק, אבל מורה להר"ן דספק של חסרון ידיעה מותר ממקור אחר שיתבאר לקמן, ומאי דלא ניתא ליה לחש"ש באותן נ"מ כגון לאפרושי מאיסורא, היינו משום דאינם בענין איסור ערלה עצמו אלא בענין מצות תוכחה ואיסור לפני עור, והר"ן דניתא ליה בנ"מ של היתר סיפוק, היינו משום דנתחדש דיש היתר באיסור הנאה, ומקורו של השי"ש דספק חסרון ידיעה מותר, הוא כמו שדייק ההור"א [ערלה סי' י"א סק"ן] דמותר לפשוט ולגרום ספק, וכיון דאינו מחויב ליהדר מעשיית ספק, ה"ה שאינו מחויב לברר עכ"ל. ויש בפי' זה כמה חידושים, לכן לא העתקתיו בפנים, והמציין יבחר.

קכו. ולכאור צ"ע ברברי האג"מ, דפשוט שאם כל המקור לפטור האוכל מלברר אם אוכל ערלת חו"ל או לא, הוא מדין ספק לי ואנא איכול, כיון דלהב"י לא קי"ל כהא מילתא, הדר דינא שמתחיל לברר כמו בכל התורה כולה [אפי' באיסור דרבנן דספיקו לקולא]. וי"ל דהאג"מ באותה בחשובה ובסי' קפ"ה באמת ביאר דעתו בזה, דבסי' קפ"ה כתב דספק חסרון חכמה וידעה הוא כספק גמור, רק דיש חשש שיבא הבקי ויברר איסורו, ולכן אסור לתלות לקולא באיסור דרבנן, אבל בערלה הספק מותר לגמרי. ובסי' קפ"ז הוסיף בזה דהש"ז והר"ן כבר כתבו דכל ספק מותר וגם הוא היתר גמור [אך באמת אינו מוזכר בפירוש ענין זה של היתר גמור בר"ן]. ולפ"ז פשוט וברור שאין דברי האג"מ בזה עולין לדינא [והמעייין בתשובותיו יראה שבאמת לא רקדק בכל דברי הראשונים בהסוגיא]. דהא אנן קי"ל דספק חסרון חכמה לא חשיב ספק כלל משום דמה לנו לדעת שוטים, וגם הרבה ראשונים כתבו דספק ערלה מותר **לתלות** בהיתר, ואינו היתר גמור [כ"כ המרדכי קידושין סי' תק"ב, והסמ"ג ל"ח קמ"ז בשם הר"י, והמאירי קידושין דף ל"ח ע"ב, ודלא כהחינוך

ערלה מחויב להפריש חבירו מאיסורא, במקום שאין חבירו יודע, דכיון דלדידיה הוא ודאי ערלה הוי מצד חיוב תוכחה וערבות, מחויב להשגיח שלא יאכלנה חבירו. או דלמא ס"ל להאג"מ דדוקא לפני עור שהוא איסור שלו ומצדו, תלוי בדינים שלו, אבל תוכחה וערבות שהוא משום לתא דחבירו, ולחבירו באמת הוא מותר [כיון שהוא ספק לדידיה], וממילא אינו צריך להפריש חבירו, וצ"ע.

היוצא מכל הנ"ל, דדעת הרבה פוסקים לאסור להאכיל לחבירו כשהוא יודע שהוא ערלה, ואפי' במקום שאינו נהנה עי"ז. והש"ש, מג"ח, וציץ אליעזר מחייבים היודע שהוא ערלה להפריש מאיסורא חבירו שאינו יודע, וכן נלענ"ד ברור בדעת הב"י ושאר פוסקים, כיון שאין להם מקור לחלק בין ערלה לשאר איסורים [כמו איסור דרבנן דספיקו לקולא], וכמו שביארתי לעיל בהערה.

שיטת הסוברים דמיירי בודאי ערלה וקי"ל כהנהו אמוראי

אוצר החכמה

הנה התוס' רי"ד במס' סוכה [דף ל"ה] ס"ל דמותר לספק אפי' ודאי ערלה, וז"ל ונ"ל לתרץ דהאי ערלה סתם קתני, ואפי' בחו"ל שאינה אסורה אלא באכילה ולא בהנאה כדאמרין בפ"ק דקידושין שהלל"מ הוא דודא אסורה וספיקה מותרת, וכדאמרין התם ספק לי ואנא איכול, הילכך לאו לשריפה קיימי שהרי מוכרה לחבירו ואינו מודיעו שהיא ערלה ומותר בה וכו' עכ"ל. וכן בקידושין [דף ל"ח ע"ב^{קכ} ד"ה ובלבד] כתב וז"ל ובלבד שלא ילקוט ביד, פי' שלא ילקוט ישראל בידו מן הכלאים ויספוק ויתן לחבירו ישראל, כדאמרין לקמן ספק לי ואנא איכול שאע"פ שאצל חבירו הוא ספק כיון שהוא ודאי ביד ישראל אסור הוא, דכולי האי לא שרו ליה רבנן, הנה שיותר התירו ספק בכלאים ממה שהתירו בערלה עכ"ל^{קכ}. ויש להעיר, דמבואר בדבריו בסוכה דס"ל דערלת חו"ל מותרת בהנאה, ולא קי"ל כן בשו"ע [יו"ד סי' רצ"ד ס"ח, דמשוין התם ערלת חו"ל לערלת א"י]^{קכ}.

ועי' במרדכי [קידושין סי' תקכ"ב] וז"ל ואפי' למ"ד הלל"מ, ההלכה בחו"ל [ספיקא] מותר ודאי אסור, דתנן ספק ערלה בא"י אסור, בסוריא מותר, בחו"ל יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט, [מר בריה דרבינא] אמר לקולא יורד ולוקט ובלבד שלא ילקוט בידו, א"ל לוי לשמואל ספק לי ואנא איכול, רב אויא ורכה בר

מצוה רמ"ז], וכן הוא דעת הב"י והלבוש. ולכן כיון דאין מקור מן הגמ' לומר דספק ערלה הוא היתר גמור, ורוב פוסקים חולקים על הט"ז שמיקל בספק ערלה יותר מבכלאים [כדביארתי לעיל], הדר דינא דגם האוכל שאינו יודע אם הוא ערלה או לא, מחויב לבודדו כמו בכל איסורי תורה [ומאי דלא השמיט האג"מ תשובה זו, נראה דהוא משום דלבסוף מתמיר גם בזה].

קכז. כן הוא בקובץ מפרשים, אבל בגמ"ס הוא בדרך ל"ט ע"א.

קכח. אך באמת נראה מלשון התוס' רי"ד בקידושין דלא התירו להאכיל אלא בכלאים ולא בערלה, ויתכן דתלוי באם גורסים יורד ולוקח או יורד ולוקט, ובסוכה גרס יורד ולוקט.

קכט. ועי' במלבושי יו"ט, חובת קרקע סי' א' ד"ה אבל.

בר חנה מספקי להדרי עכ"ל, ודייק השערי ישר [ש"א פ"ו ד"ה ואמנם] דס"ל דמותר לספק ודאי ערלה. אך יש לדחות דלא התיר המרדכי להאכיל אא"כ עירבו, כמו שפי' הדברות משה [הנ"ל] קל. **אוצר החכמה**

והריא"ז בסוכה [הובא בשלטי הגבורים דף י"ז ע"א מדפי הרי"ף אות ב'] כתב בהדיא דמותר לספק, וז"ל שהרי מותר להאכיל לכתחילה לחבירו שאינו מכיר בה עכ"ל. אלא דבקידושין [שלטי הגבורים דף ט"ז ע"א מדפי הרי"ף אות ג'] פסק דערלת חז"ל אינו אסור אלא מדברי סופרים קלא, והרי אכן לא קי"ל כן בשו"ע נ"י ד סי' רצ"ד ס"ח].

ובר"ן בקידושין [דף ט"ז ע"ב מדפי הרי"ף ד"ה גרסינן] מבואר דמספקינן אפי' ודאי ערלה, שכתב דבשאר איסורין היה עובר משום לפני עור [ומוכח דלא איירי בספק, דהרי כתב כן לשיטת הרמב"ם דספק שאר איסורין מותר מן התורה]. וכן דעת החינוך [מצוה רמ"ד], וז"ל וכיון שכן הוא שאין איסור ערלה חל כלל בספיקא, ישראל שיש לו אילן של ערלה בגינתו, ובא חבירו ואכל ממנו, אינו נזקק להודיעו כלל שהוא ערלה, וכענין זה מצאנו בגמ' שאמרו ז"ל ספק לי ואנא איכול, כלומר שכל זמן שלא ידע האדם בודאי שהיא ערלה שרי ליה למיכל מיניה עכ"ל. וגם במהרי"ט [ח"ב יו"ד סי' א' סר"ה ועל מה שהוכיח] כתב דמספקינן ודאי ערלה. ועי' במאירי [קידושין דף ל"ט ע"א] שהביא ב' דעות בזה.

והמג"א [סי' תרמ"ט סק"כ] אחר שהביא דברי הריא"ז בסוכה הנ"ל דמכשיר אתרוג של ערלת חז"ל משום דמותר להאכילה לחבירו, ואח"כ הביא דעת הב"י שאסור להאכילו, כתב וז"ל ומ"מ נ"ל דיש להכשיר הואיל ופשטא דתלמוד' משמע שיכול להאכילו לחבירו יש לסמוך עליו לגבי אתרוג עכ"ל, וכן פסקו הא"ר והמשג"ב שם [אלא דיש לדחות דס"ל דמותר לעשות תערוכת ולהאכילו, וכזה סגי להכשיר האתרוג, ואפשר דזהו כונת המג"א ג"כ אף דהריא"ז לא כיוון לזה].

ובשו"ת שיבת ציון [מכנו של הנר"ב, סי' מ"ט] מבואר דנקט לדינא כהא דספק לי ואנא איכול [והובאו דבריו בפ"ת יו"ד סי' רצ"ד סק"יג]. ועי' בערוה"ש [יו"ד שם סט"ו] שחולק על הב"י בפירוש טעם השמטת הרמב"ם והטור להא דספק לי, ומתיר באופן שעושה ספק גמור, ולקמן אביא דבריו ואדון בהם. ועי' בחזו"א [ערלה סי' י"א סק"ו, דיני ערלה אות מ"ו] דסתם להיתר, ואח"כ הביא דיש אוסרין, וכן בדרך אמונה [הל' מע"ש ונט"ר פתיחה לפ"ט] כתב בתחילה שמותר לספק, ואח"כ כתב דיש אוסרים.

עלה בדינו דלדעת הר"ן, החינוך, תוס' רי"ד, וריא"ז [ומאירי] מותר לספק אפי' ודאי ערלה, וכן נקטו

קל. ועי' לעיל בפ"ג בשיטת המרדכי שהוכחתי בדעת ה"ר יעקב דאסור לספק, וגם דנתי לפרש דעת המרדכי דס"ל דחייב לכוון בספק שיכול להתברר.

קלא. ויתכן מאד דמסכים להב"י, דלא התיר שמואל לספק אלא משום דס"ל דערלה בחז"ל הלכתא מדינה, ולר' יוחנן [דס"ל דערלה בחז"ל הלל"מ] אסור לספק.

ולענין הלכה, כיון דרוב פוסקים^{קל} אוסרים להאכיל לחבירו ודאי ערלה [וגם בראשונים יש רוב בנין בזה]^{קל} אם נמנה דעת הרמב"ם והטור כדעת רוב פוסקים], והוא נדון של דאורייתא, ודאי צריך להתמיד, וכמו שביארתי לעיל בריש פ"ג.

אוצר החכמה

סימן ב

ביאור הדין בספק שניתן להתברר לכל

אם דין חסרון חכמה תלוי באם מותר לספק

הנה בשיבת ציון [סי' מ"ט] כתב וז"ל ואפי' בספק שהוא חסרון ידיעה דק"ל בעלמא דלא הוי ספק כמו שמבואר בכללי ס"ס, נ"ל דמותר בערלה בחו"ל, דהא לוי אמר לשמואל ספק לי ואוכל, וכן רב אויא ורבה בר בר חנן המה מספקים להדדי, דאפי' ספק חסרון ידיעה מותר, וממילא דאין צריך להודיע עכ"ל, ומבואר מדבריו דדין ספק חסרון ידיעה תלוי באם מותר לספק. וכן נקטו התורת הארץ [פ"ט אות ט'] והאג"מ [י"ד ח"א סי' קפ"ו], ופירשו דבמקום שמאכיל לחבירו, הא יכול האוכל לשאול מהמאכיל אם הוא ערלה או לא [ומסתמא ישיב לו האמת], ומזה מוכח דלהסורבים דמותר לספק, גם ספק שיכול להתברר מותר. ולכאור' מוכח גם להיפך, דהיינו שכל האוסרים להאכיל ודאי ערלה, טעמם משום שהוא ספק שיכול להתברר, וספק כזה לא הותר בחו"ל.

אמנם העיר הג"ר אליהו לוי שליט"א די"ל בזה, דבאמת אין דין ספק חסרון ידיעה תלוי בדין אם מותר לספק, די"ל דכל מאי דאוסרין לספק, אינו אלא משום דנהנה המאכיל ע"י סיפוקו. ואפשר לומר בפשיטות דספק של חסרון ידיעה באמת הוא ספק מעליא, רק דבכל איסורים מוטל עליו לבררו, ובספק ערלה אינו כן כיון דספק ערלה מותר בתורת ודאי כמבואר בט"ז [ס"ק ט"ו]. והוסיף הג"ר אליהו שליט"א, דמלבד דברי הט"ז שמוכח מינייהו דאינו מחויב לברר משום דספק ערלה מותר בתורת ודאי, יש עוד מקור לזה מדברי

קלכ. הב"י, הד"מ הארוך, היש"ש, הלבוש, הרבני חמדות, הפניי, הלח"ט, החת"ס, השי"ש, המנ"ח, השערי ישר, הצ"ח אליעזר, וכן הוא סתומה שאר פוסקים [שלא השיגו על הב"י בזה]. ולעומתם המהרי"ט, והשיבת ציון, הפ"ח, הערוה"ש, והחזו"א [בסתומתו], התיר, ואפשר גם המג"א, והא"ר, והמשנ"ב. ומ"מ כיון שאין הברת מן המשגיב, אין דבריו מכריעים בזה. וגם החזו"א לא הכריע לגמרי, והערוה"ש או"ל לשיטתו דכל ספק כל דהו מותר, וכבר הוכחנו דלית הלכתא כותיה בהא.

קלג. לא מנתי כאן המדרכי, והרא"ש [פ"ק דקידושין סוף סי' ס"ב], והיראים [סי' ע"ה] שהביאו הדין דספק לי, משום די"ל שלמדו בתוס' ר"י הזקן דלא התיר לספק אלא מה שהוא ספק.

החזו"א [ערלה סי' י"א סק"ו], שפי' בדעת הרמב"ם דמותר לירד לתוך כרם שכולו ערלה בשעת הלקיטה וליקח מן הפירות, ובלבד שלא יראה הגוי לוקט בהדיא מן הכרם [והיינו כמ"ד דגרסינן יורד ולוקט], והוכיח מזה החזו"א דמותר לפשוט ולגרום ספק לעצמו, ע"י שמעלים עין מלראות הלקיטה [וכע"ז כתב הט"ו בסוף ס"ק ט"ו בדעת הרמב"ם], ועפ"ז תי' החזו"א השמטת הרמב"ם לדין ספק לי, דמאחר שמותר לגרום ספק לעצמו, כ"ש שמותר להאכיל לחבירו שאינו יודע. ואמר הג"ר אליהו שליט"א דמזה מוכח שאין חיוב לברר, כיון שמותר גם לגרום ספק לעצמו, וא"כ אם נימא דספק חסרון ידיעה הוא ספק גמור רק דיש חיוב לבררו, הוי בכלל היתר ספק ערלה בחז"ל ומותר לגמרי כיון שאין חיוב לברר.

אלא דיש לפקפק בדבריו מכמה צדדים, חדא דכבר הוכחתי מלשון הפנ"י והמג"ח שאסרו לספק אפי' באופן שאין המאכיל נהנה כלום, ומוכח דס"ל דכה"ג לא הוי ספק ערלה שמותר לגמרי, וכן נקט האגרא דשמעתא בדעת הש"ש [וכן הוא באמת הפשטות בדעתו כנ"ל]. ועוד דעיקר סברת הג"ר אליהו שליט"א תליא באשלי רברבי, דיי"א דספק חסרון ידיעה לא חשיב ספק כלל [ואכמ"ל], וכן משמע ממאי דקי"ל דלא חשיבין ספק חסרת חכמה לפפס מעליא אפי' במקום דליכא בקי וא"א לו לברר, אלמא דאין זה ספק מעליא שמוטל עליו לב^{קלד} **אוצר החכמה** ספק כלל^{קלד}.

ואף לפי סברת הג"ר אליהו שליט"א, נלענ"ד דמ"מ לדעת הסוברים דאסור לספק אין לנו שום מקור להתיר ספק חסרון חכמה, דהא כבר ביארתי לעיל דדברי הט"ו שכתב דספק ערלה הוא היתר גמור, אינם מוסכמים בראשונים ואחרונים, וא"כ אין להביא מהם כלום. וגם מהחזו"א ליכא מקור להלכה, דהא הביי פ"י בדעת הרמב"ם והטור דס"ל דקי"ל כמ"ד יורד ולוקח [וכמו שמפורש בדברי הרא"ש הל' ערלה סי' א'], וכן פסקו כל הפוסקים [עכ"פ בדעת הטור] חוץ מן הט"ו והערוה"ש [ועי' לעיל מה שכתבתי בדבריהם], ונמצא דאין לנו מקור להלכה שמותר לפשוט ולגרום ספק. ואף שכדברי החזו"א בדעת הרמב"ם באמת מפורש בתשו' הרמב"ם [מובאה לעיל], מ"מ כיון דאנן לא קי"ל כהרמב"ם אלא כהטור, יוצא דאין דברי החזו"א עולין לדינא.

שוב מצאתי בדברות משה [קידושין סי' נ' הערה נ"ג] דפשיטא ליה דבמציאות שניתנה לברורי בקל מוטל עליו לברר, וא"א לסמוך על ההיתר דספק ערלה, דאין זה ספק כלל. ושוב מצאתי עוד בציץ אליעזר [ח"א סי' י"ט אות כ"ב] דמחלק באופן אחר, ומסיק דספק שהוא מחמת חסרון חכמה אפי' הר"ן יודה דלא חשיב ספק כלל עיי"ש.

קלד. והג"ר אליהו שליט"א רחה זה, די"ל דבמקום חסרון חכמה מוטל עליו ללמוד החכמה. וידוע דסוגיא זו גרולה היא, ולא באתי אלא לבאר דעת החולקים על הג"ר אליהו שליט"א.

לפי כל הנ"ל יוצא לענ"ד, דבספק חסרון ידיעה, שיש ביד כל אחד להשיג הידיעה, יש חיוב על מי שיוודע להודיע ולפרסם ידיעה זו אף בערלת חו"ל, משום דכה"ג לא חשיב ספק כלל שיהא מותר למי שאינו יודע. ואפי' את"ל דחשיב כספק כל דהו, הרי קי"ל בשו"ע דלא הותר אלא ספק השקול, וכן דעת רוב פוסקים. ואפי' את"ל דלפי המתירים לספק חשיב ספק השקול, כבר ביארנו דההיתר לספק גופא הוא פלוגתא דרבנותא שאין בה הכרעה ברורה^{קלה}, והוי עכ"פ ספיקא דאורייתא ולחומרא, ולא אמרינן בפלוגתא בגדרי ספק ערלה דאותה פלוגתא חשיב ספק ערלה ומותרת כמבואר לעיל בריש פ"ג.

אוצר החכמה

קלה, ורוב פוסקים אוסרים.

פרק ד

ביאור דין ערלת חו"ל של נכרי

סימן א

ברברי המשכנות יעקב

כתב הטור סי' רצ"ד ס"ח ערלה נוהגת בכל מקום וככל זמן בין בשל גוי בין בשל ישראל, אלא שבא"י הוא מן התורה ובחו"ל הלל"מ עכ"ל. וכתב עלה הב"י שזהו דעת התוס', והרא"ש, והר"ן, והמרדכי, והסמ"ג, והר"ש, והרשב"א, וגם הרמב"ם פ"ל כן ביד החזקה [פ"י מהל' מע"ש ונט"ר ה"ה], וחזר בו ממה שכתב בפיה"מ [ערלה פ"א מ"ב] להתיר ערלת נכרי [ובמהדרות פרנקל הביאו מפיה"מ מהדו"ב ומתשרי הרמב"ם שחזר בו ואסר ערלת נכרי], וכן פסק בשו"ע שם. וגם הברכ"י [סי' רצ"ד סק"ו] הביא מתשרי הגאונים דנוהג בשל נכרי. ועי' בדרך אמונה [הל' מע"ש ונט"ר שם] שהביא מהיראים סי' ע"ה [ועי' בתועפות ראם שם דדין זה אינו נמצא בכמה דפוסיים] ומרבו של המושב וקנים קדושים להקל בערלת נכרי, וסיים דרוב ראשונים מחמירים. ועי' בפ"ת סק"ז שכתב דהחת"ס בתשרי יר"ד סי' רפ"ו רצה לומר דבחול"ל אין ערלת נכרי אסור אלא מדרבנן, אך סיים החת"ס שאין לסמוך על זה, והמעיין בפנים בתשרי שם יראה דלא סמך החת"ס על זה אפי' לצ"ח **אח"ח 1234567**!

אולם יעויין בשו"ת משכנות יעקב [יר"ד סי' ס"ז עמ' ע"ב-ער"ו] שהאריך בדין ערלת נכרי ובא להחזיק בדברי הרמב"ם בפיה"מ דאין ערלה בשל נכרי [אא"כ לקח ישראל הקרקע ממנו], ורצה להעמיס שיטתו בדברי רש"י ובדברי הרמב"ם ביד החזקה, ועוד רצה להוכיח בדבריו מכמה מקומות בירושלמי.

אך למעשה נראה פשוט שא"א לסמוך על דבריו כלל, חדא דחולק בזה על רוב ראשונים שכתבו בבירור דעתם לאסור וכן סתם השו"ע כנ"ל, וגם חולק על הגאונים [הובאו בברכ"י] שאסרו ערלת נכרי, ולא שייך לחלוק על קבלת הגאונים. ועוד דכל הראיות לדבריו שהביא מן הירושלמי אינם ראיות אלא לפי פירושו בדברי הירושלמי, אבל לפי פי' שאר מפרשים שם [הקרבן העדה והגר"א] אין הכרח לדבריו כלל. ועוד דכבר כתבו בתראי ולא קי"ל בדברי המשכנות יעקב אפי' בחול"ל [כ"כ בהדיא המנחת שלמה סי' ע"א אות א', וכן פסקו הערוה"ש והחזו"א ערלה סי' א' ס"ק י"ט ודיני ערלה אות ל"ה]. ונמצא דדעת המשכנות יעקב היא דעה יחידית שנדחת מהלכה, ואין לסמוך עליה אפי' בחול"ל.

נספח א

תיאור מציאות האננס [אנגלית]

The two species of pineapple that are grown commercially, are the Smooth Cayenne and the Gold [a.k.a. Md2]. The following is a description of these plants and their growth cycle.

- The plant grows to a height between 1/2 of a meter and 1 1/2 meters. Generally, it reaches a meter.
- The plant produces multiple crops. The first crop [i.e. the plant crop], is produced from the central stem. The second crop [i.e. the ratoon crop], is produced on shoots [or suckers] that rise from the side of the central stem. It is possible for the plant to produce multiple fruit [each fruit on it's own shoot] during the ratoon crop, but in practice, only one shoot is left on the plant. The third crop [i.e. the second ratoon] grows on a shoot that rises from the first shoot [that produces the first ratoon].
- When a seed is planted, the plant will not fruit for at least three years.
- The stem of the plant is neither hollow, nor decomposes quickly, and it is stiff enough to hold the fruit aloft.
- The leaves of the plant extend from the central stem. They start at the base of the plant, above ground, and spiral upwards. After the harvest of the first crop, the leaves on the central stem wither and die. The shoots also grow leaves until the fruit that they produce is harvested.
- The commercial cycle of planting and harvesting in Hawaii is as follows: Usually a crown [i.e. the leaves on the top of the fruit] is planted. At twelve months, the plant is chemically forced to start flowering. The fruit starts to appear after 14 months from planting, and the harvest is at month 18.
- The ratoon crop is forced at month 25. The fruit starts to appear at month 28, and the harvest is at month 32.
- Due to the plant's susceptibleness to diseases, the commercial growers rarely allow a second ratoon. When it is allowed, forcing is at month 39 and harvest at month 46.
- According to Rabbi Zvi Holland [mashgiach at Star-K], the commercial growers in Costa Rica **do not allow** a second ratoon crop.

ציור צמח האננס [פרי שני]

The parts of a pineapple plant
(cross-section of a first-ratoon plant)

